

Risc polític a l'Europa emergent: fins a quin punt ens hem de preocupar?

Els principals països de l'Europa emergent han copat recentment una bona part de l'atenció mediàtica al continent europeu arran dels desacords amb la UE sobre les quotes de refugiats. Malgrat tot, això no ha sorgit per generació espontània: els profunds canvis polítics que s'han produït a la regió des de la crisi econòmica del 2008 expliquen aquestes desavinences. Si hi fem un cop d'ull, veiem que han arribat al Govern partits que defensen polítiques heterodoxes per desmarcar-se dels patrons de les democràcies occidentals. Aquestes opcions polítiques són principalment Fidesz, liderat per Viktor Orbán a Hongria i que governa des del 2010, i Llei i Justícia a Polònia (en el poder des del 2015). A aquestes opcions, cal sumar el moviment ANO11 del multimilionari Andrej Babiš a la República Txeca, que ha format un govern en minoria després de la victòria electoral d'aquesta tardor, i l'extrema dreta búlgara, que participa al govern de coalició del seu país. Però fins a quin punt aquesta nova configuració política a l'Europa emergent comporta un augment del risc polític?

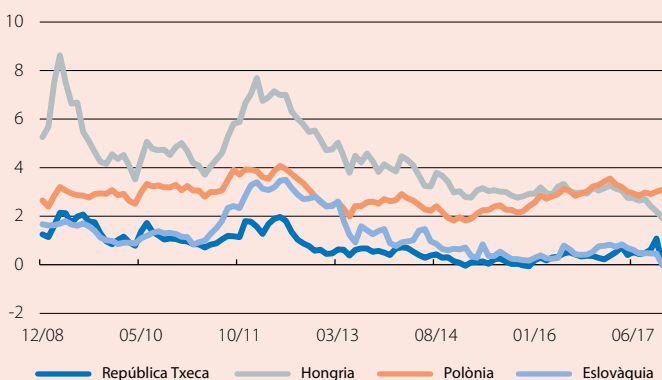
Per començar, cal dir que els diferents índexs de qualitat democràtica apunten a un descens relativament moderat i recent d'aquesta variable a l'Europa emergent: l'índex agregat de l'Economist Intelligence Unit, que estableix una escala entre el 0 i el 10 de menys a més democràtic, ha passat de 6,83 el 2015 a 6,68 el 2016. Destaquen la reculada de Polònia, a causa d'una puntuació baixa en funcionament de govern i de cultura política, i, en menor mesura, la d'Hongria, a causa d'una avaluació poc positiva de la participació política. Aquesta erosió és un reflex de les característiques de les «democràcies il·liberals» a Hongria i a Polònia: més poder governamental, intervencionisme econòmic creixent i més control sobre alguns dels pilars que exerceixen de contrapesos al poder executiu (poder judicial, mitjans de comunicació...).

Malgrat que el deteriorament d'aquests índexs és motiu d'inquietud, cal situar les coses en la seva justa mesura: els governs d'aquests països combinen una retòrica amb rivets populistes, per augmentar suports, amb unes dinàmiques pragmàtiques que solen acabar per imposar-se o, si més no, per modular l'àbast de les polítiques implementades. En aquest sentit, a Hongria, s'han aplicat mesures proteccionistes que han perjudicat de forma notable alguns sectors estratègics amb un elevat percentatge de titularitat estrangera (augment dels gravàmens en telecomunicacions, en banca i en energia), però, en els últims anys, aquesta tendència s'ha suavitzat amb mesures com l'acord del 2015 amb el Banc Europeu de Reconstrucció i Desenvolupament, que contempla la reducció dels impostos bancaris el 2016-2019 i un menor pes del sector públic a la banca. Actualment, Polònia és el principal focus de risc a la regió. Fins avui, el Govern està duent a terme mesures impositives similars a les d'Hongria i es troba immers en una agra polèmica amb la UE a causa d'una reforma judicial que minaria la independència dels jutges. No obstant això, el segell pragmàtic es podria acabar imposant. Un primer símptoma és que, pel que sembla, el pla inicial de convertir les hipoteques en francs suïssos a la moneda local¹ ha estat rebutjat, la qual cosa ha insuflat una mica de tranquil·litat al sector bancari. Hi ha un element que ajuda a reforçar la hipòtesi pragmàtica: Fidesz i Llei i Justícia no són uns nous nous (el primer va ser creat el 1988 i el segon, el 2001), però s'han orientat des de posicions conservadores tradicionals cap a posicions més heterodoxes per eixamplar la base de suports.

Cal destacar que, ara com ara, els mercats financers no han penalitzat els països de l'Europa emergent de forma severa: els *spreads* dels bons sobirans dels països de l'Europa emergent a llarg termini s'han mantingut en nivells continguts en relació amb el bo alemany, malgrat alguns repunts puntuals a Hongria. En aquest país, els mercats financers han estat força benèvols i han comprat aquesta visió pragmàtica. Així, per exemple, el deute públic hongarès en mans d'estrangers va créixer de forma significativa entre el 2010 i el 2014, malgrat que el percentatge ha disminuït en aquests últims anys. Les polítiques fiscals responsables i la reducció del dèficit duta a ter-

Risc sobirà: spread del bo sobirà a 10 anys en relació amb el bo alemany

(p. p.)

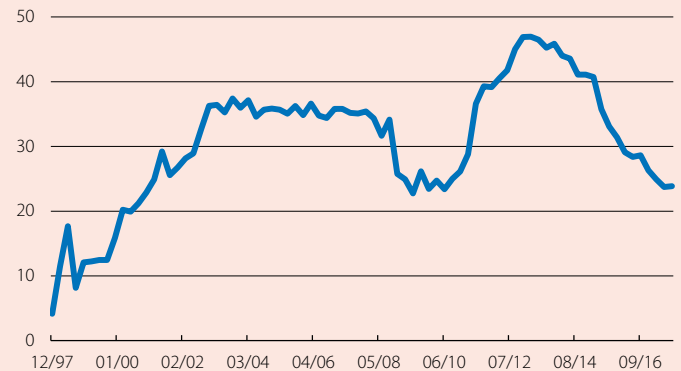

Nota: El deute a llarg termini és el que té un període de venciment superior a un any.

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'Agència de Gestió del Deute Governamental d'Hongria (AKK) i de l'OCDE.

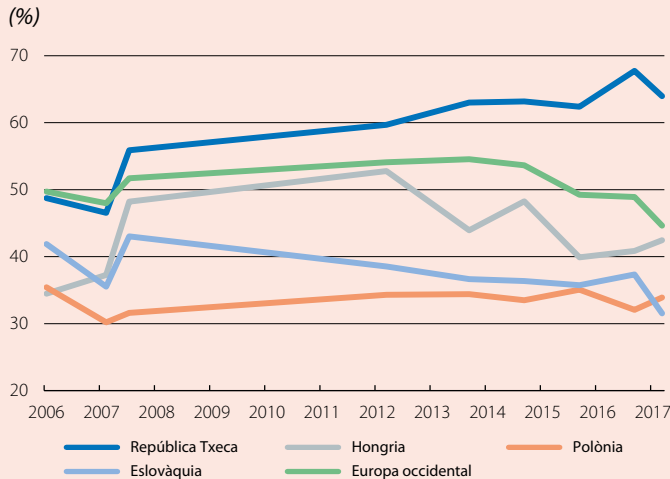
Deute a llarg termini del Govern hongarès en mans d'estrangers

(% del deute total)

1. Més de 500.000 hipoteques denominades en moneda estrangera, la majoria en francs suïssos, van ser concretes per ciutadans polonesos abans del 2008. El pla inicial comportava la conversió forçosa dels préstecs en moneda forana a zlotys mitjançant un tipus de canvi històric i l'absorció de les pèrdues resultants per part dels bancs.

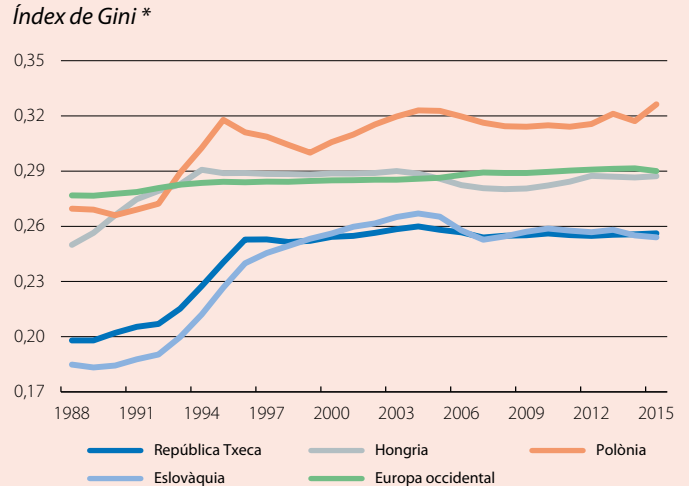
Ciutadans desafectes amb la UE

Nota: * L'índex de Gini adopta valors entre 0 (màxima igualtat) i 1 (màxima desigualtat).

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'Eurobaròmetre i de The Standardised World Income Database.

Desigualtat econòmica

me per l'Executiu d'Orbán durant aquests anys segur que han propiciat que el país hagi tingut un bon accés als mercats financers malgrat les diverses topades amb l'FMI i la UE. A Polònia, l'escenari sembla una mica més preocupant, encara que és aviat per emetre un diagnòstic precís després, només, de dos anys de govern de Llei i Justícia. Un dels principals focus d'atenció dels mercats és l'impacte que tindran sobre les finances públiques les polítiques fiscals expansives que s'estan empenent, ja que es tem que puguin generar un augment excessiu del dèficit. S&P ha recollit aquestes preocupacions i ha rebaixat la qualificació del deute sobirà d'A- a BBB+.

Però quines causes expliquen el suport als partits no convencionals?² Utilitzant les dades de l'enquesta European Social Survey de les onades del 2012, del 2014 i del 2016 a Polònia, a Hongria i a la República Txeca, observem que el 47,6% de la variància explicada del vot cap a aquests partits es relaciona amb qüestions culturals i demogràfiques; el 21,3%, amb indicadors de confiança en les institucions, i el 18,2%, amb motius econòmics. Factors com el sentiment religiós, l'edat i la preocupació per la desigualtat són claus per als votants d'aquests partits. De fet, l'augment de la desigualtat en aquests països des del desmembrament de la URSS pot haver creat un sentiment favorable per a les perspectives electorals d'aquests partits, que primen les mesures de protecció econòmica i social en la seva oferta electoral. En canvi, no sembla que Europa sigui un factor preponderant: només un pírric 3% de la variància explicada del vot a aquests partits s'explica per la preocupació sobre la UE, i, a més a més, el grau d'identificació amb la UE és superior a Polònia i a Hongria que en la mitjana de l'Europa occidental. Així i tot, la importància que confereixen aquestes societats als factors culturals ha generat un significatiu grau d'oposició a la política migratòria comuna. Això podria provocar la mutació de l'actual pragmatisme cap a posicions més bel·ligerants si aquests països veuen amenaçada la seva identitat cultural arran de noves pressions migratòries que no es gestionin de forma encertada per part de la UE.

Finalment, cal fer un petit repàs a les relacions geopolítiques de l'Europa de l'Est i al complicat joc d'equilibris que ha de fer la regió. En aquest sentit, els governs de Polònia i d'Hongria són conscients que, malgrat el significatiu nivell d'uropeïsmes de les seves societats, hi ha temes com la unió monetària o l'esmentada política migratòria que susciten una oposició considerable entre la ciutadania.³ Aquests governs han aprofitat aquesta circumstància per adoptar posicions euroescèptiques sobre aquests temes per reforçar-se internament i per guanyar més suports. Precisament, l'oposició a les quotes de refugiats en aquests països pot permetre un reforçament de l'Eix de Visegrad, l'aliança regional formada per Hongria, la República Txeca, Polònia i Eslovàquia. Finalment, és difícil que es produeixi un acostament a Rússia que vagi gaire més allà dels interessos estratègics, ja que les cicatrius que va deixar la URSS són massa recents. L'enfocament d'Orbán encarna, de nou, aquesta línia pragmàtica: la cooperació amb Rússia s'ha centrat en temes estratègics, com el sector energètic (l'Europa emergent té una gran dependència energètica de Rússia) o les relacions comercials, però no s'ha intensificat en temes que revesteixen un caire més polític o territorial.⁴

En suma, les transformacions polítiques a l'Europa emergent han estat molt profundes, però el risc polític es continua situant en cotes moderades. En aquest sentit, convé no perdre la perspectiva: fent un símil meteorològic, indubtablement hi ha hagut algunes ratxes fortes de vent, però no hem patit el temut vendaval populista que alguns anunciaven. No obstant això, la importància que atorguen aquestes societats als factors culturals i demogràfics podria provocar en els seus governants temptacions d'apujar el to i d'abandonar el pragmatisme, la qual cosa generaria friccions més intenses al si de la UE. Confiam, però, que prevalguin el seny i la *finezza*.

Javier Garcia-Arenas

Departament de Macroeconomia, Àrea de Planificació Estratègica i Estudis, CaixaBank

2. Inclouem altres partits com Jobbik (Hongria) i Llibertat i Democràcia Directa (República Txeca).

3. Segons l'Eurobaròmetre del novembre del 2017, el 57% dels polonesos estan en contra de la Unió Monetària i Econòmica i el 43% s'oposen a una política comuna migratòria.

4. Vegeu Buzogány, A. (2017), «Illiberal democracy in Hungary: authoritarian diffusion or domestic causation?», Democratization.